

Dovana gimtadieniui – eilėraščių rinktinė

LAIMA APANAČIENĖ

Pats viduržiemis, tačiau tiek Čikagoje, tiek Vilniuje nesijaučia „dvasinės žiemos“ šalčių. Šiltai, gražiai ir su meile minimos didžiųjų išeivijos lietuvių poetų sukakty: Bernardo Brazdžionio (jau palikuso šį pasaulį) 100-metis ir Kazio Bradūno (šiuo metu gyvenančio Vilniuje) 90-metis. Tai du poetai, kurių vardai įrašyti į lietuvių poezijos aukso fondą. Iškentę tėvynės netektį, daugelį metų gyvenę toli nuo savo tėvynės, jie išliko lietuviais, skleidė lietuviybę, rūpinosi jos išlikimu.

Ar lengva būti poetu svetimame krašte? Ar lengva kurti, kai esi „priverstas palikti savo gimtinės šulinį ir to legendose minimo gyvybės vandens ieškoti svetimose šalyse?“ (K. Bradūnas) Tikrai nelengva. Ir ne tik todėl, kad esi nublokštas toli nuo savo tėvynės. Nelengva ir skaudu, kai šalies, kurioje poetas gimė, kurią garsino, šlovino, literatūrologams išeivijos literatūra daugelį metų tarsi neegzistavo. „Egzodo poetai – kaktusai dykumoje, / Nėra drėgmės, / Aplink vien smėlis, / O jie auga ir žydi / Raudonais erškėčių žiedais“, – rašė Bradūnas apie išeivijoje kuriančiuosius.

Tačiau gražu tai, kad žmonės, patekę užjūrį, nenuleido rankų, dirbo, vienijosi, kūrė. Vienas tokių kūrėjų buvo ir yra Kazys Bradūnas, kuris vasario 11 d. švęs savo amžiaus gražią sukaktį. Tai jam, ilgus metus gyvenusiam toli nuo tėvynės „Žodis guli po širdim – po akmeniu / Aš jį šukteliu beveik negirdomis, / Ir jis keliai ir bėga posmo sakiniu – / Realio svajo-

nės pėdomis“.

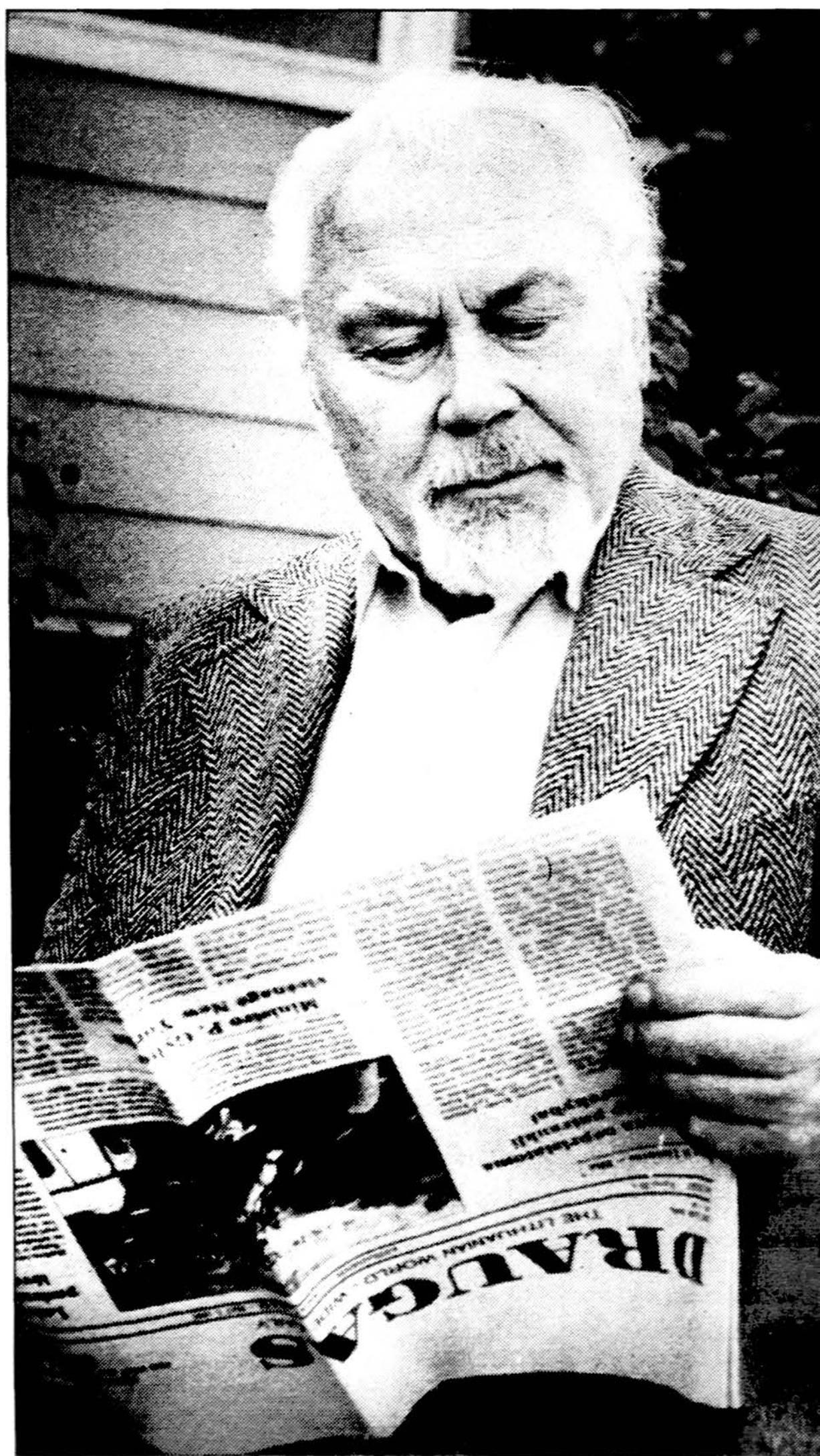
K. Bradūnas gimė 1917 m. vasario 11 dieną, Kiršų kaime, Vilkaviškio rajone. Sraunioji Širvintos upelė, tada atrodžiusi didžiule upe, gražusis Alvito ežeras, dainingi Sūduvos krašto žmonės, senelės pasakojimai, Advento ir Gavėnios giesmės – viskas pamažu gulė į būsimo poeto „literatūrinę kraičio skrynį“. Paaugus į ją tilpo ir istorinės Lietuvos žinios. Ir ne tik iš knygų, bet ir iš aplinkinių žmonių išgirsti pasakojimų, apylinkėse rastų archeologinių radinių, domėjimosi krašto praeitimi.

Ir mokykla – garsioji Vilkaviškio gimnazija – skatino domėjimąsi literatūra, dalyvavimą literatūriniuose renginiuose, o mokytoja Petronėlė Orintaitė žavėdavo mokinius savo spalvingais literatūriniais aiškinimais. Pamažu tie kontaktai plėtėsi, peraugo gimnazijos ribas. Jaunasis K. Bradūnas dalyvaudavo ir Vilkaviškio miesto salėse vykstančiuose renginiuose, į kuriuos atvykdavo to meto rašytojai iš Kauno.

Jau gimnazijoje būsimasis poetas pradeda savo literatūrinius bandymus. Jo eilėraščiai spausdinami *Ateities spinduliuose*, *Ateityje*. Studijų metais dalyvavo „Šatrijos“ sambūrio veikloje. 1943 metais K. Bradūnas baigia lituanistines studijas Vilniuje ir tais pačiais metais išleidžia pirmąjį savo eilėraščių tomelį *Vilniaus varpai*. Po metų pasirodo jo *Pėdos ariamuose*.

Ir staiga – gyvenimas nelauktai, netikėtai keičiasi – priverstinis traukimas į Vakarus, nežinia. Kiek laiko

Nukelta į 2 psl.



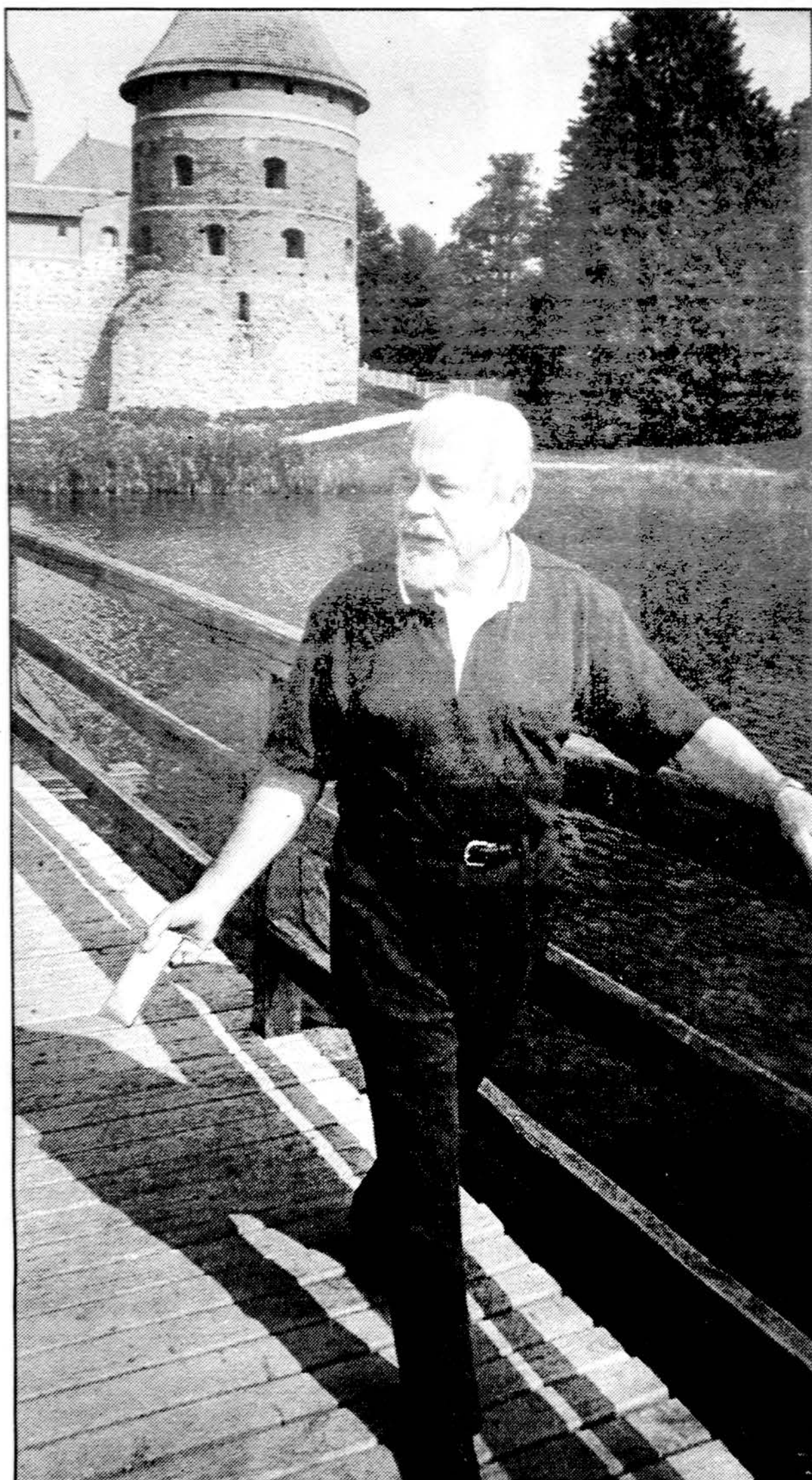
Poetas Kazys Bradūnas 1994 m. Čikagoje.

V. Korkučio nuotr.

Sveikiname poetą, buvusį
ilgametį (1961–1982 m.)
dienraščio *Draugo* literatūrinio
šeštadieninio priedo redaktorių,
Kazį Bradūną, š.m. vasario 11 d.
švenčiantį 90-ąjį gimtadienį.
Linkime dar daug šviesių,
kūrybingų, sveikų ir našių metų!

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE

Dovana gimtadieniui – eilėraščių rinktinė • Kazys Bradūnas – Eilėraščiai • Prisimenant dr. Vandos Daugirdaitės – Sruogienės dešimtąsias mirties metines • Atraižėlės iš būtojo laiko • Geriausi tautodailininkai pagerbti „Aukso vainikais“ • Eglė Perednytė – Eilėraščiai • „Dainavos“ koncerto potekstės



Poetas K. Bradūnas Trakuose 1990 m.

Algimanto Žižiūno nuotr.

Bradūnas

Atkelta iš 1 psl.

reiks gyventi be tėvynės, ką daryti, kaip verstis? Šie gyvenimiški klausimai iškilo ne vienam lietuviui, atsidūrusiam už Lietuvos ribų. Šalia visų rūpesčių ir darbų darbėlių (dirbo mokytoju Muenchen lietuvių gimnazijoje, redagavo žurnalą *Aidai*) Vokietijoje rašytojas išleido ir savo poezijos rinkinius: *Svetimoji duona* (1945) ir *Apeigos* (1948), poemą *Maras* (1947).

1949 m. Bradūnas, kaip ir daugelis lietuvių, atvyksta į JAV. Su šeima apsigyvena Baltimore, MD. Sunkus fizinis darbas, rūpesčiai neužgesina kūrybinės energijos. Atvirkščiai, kūrybinė ugnelė dar labiau išsižiebia – šalia poezijos rinkinių *Devynios baladės* (1956), *Morenų ugnys* (1958), jau Čikagoje spausdinto *Sidabrinės kamano* (1964), Bradūnas redaguoja antologiją *Žemė* (1951), vėliau *Literatūros lankus* (1952-1959). Šios antologijos subūrė visą eilę poetų. Septynerius metus jis buvo ne tik šio žurnalo redaktorius, bet ir administratorius, platintojas. 1961-1982 metais Bradūnas redaguoja dienraščio *Draugas* literatūrinį priedą. Jo gebė-



Grįžęs į Lietuvą, K. Bradūnas su ištikima ir nuolatine palydove žmona Kazyte Bradūnienė (1 eil. iš dešinės) pagal galimybes stengiasi dalyvauti kultūriniuose ir visuomeniniuose renginiuose. Algimanto Žižiūno nuotr.

jimas apie save suburti gerus korespondentus, iškelti rūpimus skaitytojams klausimus, būti įvykių sukuryje pritraukė daug naujų skaitytojų.

Besidarbui šiose srityse, jis neužmiršo ir kūrybos. Gyvendamas Čikagoje, poeto paruošė aštuonis savo rinkinius.

Poeto kūryba – tai lengvas minčių liejimas, liaudiška kalba, daininumas, ryškūs vaizdai. Juose ir žmogaus kančia, ir Lietuvos likimas, ir kūrybinis polėkis.

Bet didžiausias, mano nuomone, K. Bradūno darbas – tai knygos *Lietuvių egzodo literatūra. 1945-1990* išleidimas (Lituanistikos institutas, 1992, Čikaga. Mecenatas – Lietuvių fondas). Bendradarbiaujant su prof. Rimvydu Šilbajoriu išleista knyga – paminklas visiems lietuvių poetams, rašytojams, dramaturgams, kūrėjams Lietuvai ir lietuviams. Džiugu, kad pagaliau jie pamažu grįžta į Lietuvą.

Po ilgų klajonių svetimoje žemėje į Lietuvą grįžo ir K. Bradūnas su žmona. Grįžo ne tik kaip kūrėjas, bet ir kaip gyventojas. Pirmiausia sugrįžo jo knygos: 1990 metais, po ilgų išsi-skirimo metų, Lietuvoje pasirodė dvi poeto eilėraščių rinktinės: *Įaugom Nemuno upynė* ir *Prie vieno stalo*; 1992 metais Lietuvoje išleista naujas Bradūno poezijos rinkinys *Duona ir druska*; *Lietuviškoji trilogija* (1994), *Iš grumsto ir dvasios* (1994), *Apie žemę ir dangų* (1997), o 2001 m. leidykla „Aidai“ išleidžia 2 tomų eilėraščių rinktinę *Sutelktinė*, kurioje išspausdinti poeto atrinkti eilėraščiai. O ir patį rašytoją Lietuva gražiai priima:

Kazys Bradūnas – 1992 m. Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatas, nuo 1994 m. – Lietuvos rašytojų sąjungos narys, o 2002 m. jį aplankė Poezijos paukštė – K. Bradūnas tapo tų metų Poezijos pavasario laureatu.

Savo gražią sukaktį Bradūnas pasitinka nauju rinkiniu – Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla išleido K. Bradūno *Paberti grūdai. Eilėraščių šimtinė* (Iš serijos „Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatai; kn. 12). Tie kažkada „paberti grūdai“ sudygo ir Lietuvoje. Kažkada mūsų slapčia Lietuvoje skaitytas K. Bradūnas dabar įtrauktas į mokyklinės programos, „jo žodis išlieka gyvas, nes įsiliejo į tautos kultūrinį lobyną“ (Viktorija Skrupskelytė).

Gražiai ruošiamasi paminėti poeto sukaktį ir Lietuvoje. Vasario 12 d. Rašytojų klube, Vilniuje vyks Lietuvos nacionalinės kultūros ir meno premijos laureato poeto Kazio Bradūno 90-mečiui skirtas vakaras, kuriame ir bus pristatyta sukaktuvininko naujausia knyga. Renginyje dalyvaus literatūrologė dr. Vanda Zaborskaitė, Lietuvos rašytojų sąjungos leidyklos vyriausias redaktorius Valentinas Sventickas, aktorai Virginija Kochanskytė, Petras Venslovas. Koncertuos M. K. Čiurlionio kvartetas: Jonas Tankevičius (smuikas), Darius Dikšaitis (smuikas), Gediminas Dačinskas (altas), Saulius Lipčius (violončelė).

Su gimtadieniu, Gerbiamas Rašytojau, Jus sveikina ir čikagiečiai, sveikų metų Jums linki ir *Draugo* skaitytojai. ■



Kazys Bradūnas veda Literatūros vakaronę, Jaunimo centre, Čikagoje, 1984 m.

Jono Kuprio nuotr.

Prisimenant dr. Vandos Daugirdaitės–Sruogienės dešimtąsias mirties metines

DANUTĖ BINDOKIENĖ

Idavo ji į triukšmingą šeštadienines lituanistines mokyklos klasę: nedidukę, kiek kresna, rudą, padėvėtu megztuku, „moteriškais“ batais, žilstelėjusius plaukus asketiškai susmeigusi už ausų, kad nei garbanėlė neišsprūstų iš „griežtos rikiuotės“. Pasidėdavo ant rašomojo stalo nebe pirmos jaunystės odinį portfelį ir ramiai, atleidžiu žvilgsniu nužvelgdavo klasę.

Ir tuomet atsitikdavo kiekvieną šeštadienį pasikartojantis „dyvas“: po visą klasę išsiblaškę mokiniai neraginti bematant grįždavo į savo vietas, ore pakibdavo nebaigto pokalbio su draugais ar draugėmis fragmentas, net didžiausių nenuoramų akys nukrypavo į istorijos mokytoją, kuri jau buvo spėjusi ant rašomosios lentos pakabinti Lietuvos žemėlapi, atsiversti dienyne ir susikaupti pamokai.

Buvo tai maždaug 1950-ieji, kai, pasibaigus Antrajam pasauliniam karui, su juo pasibaigė ir „laikiniai“ pasitraukusių į Vakarus lietuvių pabėgėlių viltys grįžti į tėvynę. Kitos išeities neliiko, kaip tik ieškoti prieglobsčio už jūrų marių... Banga po tūkstantinės bangos kariniais laivais tūkstančiai lietuvių buvo atplukdyti ir į Jungtines Valstijas.

Keletą pokario metų gyvendami pabėgėlių stovyklose Vokietijoje ir ten, nors labai nepalankiomis sąlygomis, atkūrė lietuvišką švietimą, organizacijas, spaudą, jie jau buvo tarytum atlikę generalinę repeticiją, tad šioje Atlanto pusėje neilgai truko suorganizuoti lietuviškas šeštadienines mokyklas ir visokeriopą kultūrinę veiklą.

Nors toms „vargu mokykloms“, prisiglaudusioms svetimose patalpose, netrūko mokinių ir mokytojų, bet nebuvo vadovėlių ir kitų mokslo priemonių. Visą šią svarbią mokomąją medžiagą kiekvieną šeštadienį į klasę su savimi atsinešdavo dėstomojo dalyko – literatūros, lietuvių kalbos, tikybos, Lietuvos istorijos ar geografijos – mokytojas. Nuo jo sugebėjimų tas žinias perduoti judriam paauglių būriui priklausė, kiek kas tą šeštadienį išmoko.

Čikagos šeštadieninėje lituanistinėje aukštesniojoje mokykloje (gimnazijoje) mes buvome itin laimingi, nes literatūrą dėstė Benediktas Babrauskas, lietuvių kalbą – prof. Petras Jonikas, o Lietuvos istoriją – dr. Vanda Daugirdaitė – Sruogienė.

Iš literatūros pamokų jau pažinojome Balį Sruogą ir jo kūrybą. Tad istorijos mokytoja vien savo pavarde bematant patraukė dėmesį: buvo tarytum atsiradusi proga prisiliesti prie šio genialaus lietuvių rašytojo, nors iš pirmo žvilgsnio dr. Sruogienė nelabai imponavo...

Bet tik iš pirmo žvilgsnio. Labai greitai jos pamokos tapo pati įdomiausia šeštadieninės mokyklos dalis – dažnai net suskambęs pertraukai skambutis neišblaškėdavo kerų, kuriais jos pasakojimai apie Lietuvos senovę, didžiuosius kunigaikščius, karus, sekmes ir neseckmes, tautos kelius į laisvę ir jos praradimą pripildydavo klasę ir mūsų vaizduotę. Buvome net įsitikinę, kad dr. Sruogienė yra „apsimetėlė“ – ji kažkokiu stebuklingu būdu į mūsų klasę šeštadieniais atvykdavo tiesiai iš anų senovės laikų... Kas gi kitas galėjo žinoti tiek daug smulkmenų iš kilmingųjų ir eilinių Lietuvos piliečių gyvenimo? Kas galėjo taip vaizdžiai pasakoti apie mūsų ir juose vartotus ginklus; apie karališkas puotas (ir jų patiekalus); apie dovanas, kurias kitų šalių pasiuntiniai atveždavo Lietuvos valdovams, o taip pat ir tas, kuriomis mūsų šalies valdovai apdovanodavo kaimyninių valstybių karalius...

Tik daug vėliau, jau baigus šeštadieninę lit. mokyklą, teko artimiau susipažinti su ta nuostabia Lietuvos istorijos mokytoja ir jos darbais.

Vanda Daugirdaitė gimė 1899 m. rugpjūčio 16 d. Kaukaze. Į Lietuvą, kaip ir daugelis lietuvių, Pirmojo pasaulinio karo metais pasitraukusių į Rusiją, iš ten grįžo 1919 m., Lietuvai jau atkūrus nepriklausomybę. Studijavusi komercijos institute Maskvoje, grįžusi į tėvynę, pradžioje dirbo Šiaulių gimnazijos mokytoja, vėliau – Kaune Spaudos biure ir Lietuvos redakcijoje. 1921-1923 m. studijas tęsė Berlyno universiteto filosofijos fakultete, taip pat Lietuvos universitete (Kaune), kur humanitarinių mokslų studijas baigė 1929 m. Baigusi studijas, V. Daugirdaitė – Sruogienė dirbo švietišką darbą ir kaip Lietuvos istorijos mokytoja, ir kaip gimnazijos inspektorė, ir lektorė Kaune bei Vilniuje.

Pasitraukusi į Vakarus, žinias gilino Bonnos universitete, kur 1948 m. jai suteiktas filosofijos daktarės laipsnis. 1949 m. atvyko į JAV, apsigyveno Čikagoje. Nuo 1950 m. aukštesniojoje lit. mokykloje (gimnazijoje) dėstė Lietuvos istoriją, vėliau dirbo Pedagoginiame lituanistikos institute, o 1958-1970 m. Aurora, Illinois, kolegijoje dėstė kalbas ir istoriją Europos studijų profesorės titulu.

Tai tik trumputė jos veiklos apybraiža švietimo baruose, bet dr. Vanda Sruogienė per savo ilgą amžių sukrovė milžinišką kraitį ir sudėjo jį į Lietuvos istorijos pažinimo skrynią, kad ateinančios kartos galėtų semtis tikrų, nenuspalvintų jokia svetima ideologija, žinių. Spaudoje dr. Sruogienė pradėjo bendradarbiauti nuo 1929 m. Jos straipsniai Lietuvoje buvo spausdinami *Naujojoje Romuvoje*, *Lietuvos žiniose*, *Lietuvos aide*, *Klaipėdos žiniose*, o taip pat kone visoje, JAV leidžiamoje lietuvių periodikoje. Dr. Sruogienė ne tik buvo *Lietuvių enciklopedijos* bendradarbė, bet ir šios enciklopedijos istorijos skyriaus redaktorė. 1935 m. išspausdintas jos paruoštas *Lietuvos istorijos* vadovėlis, kuris perspausdintas Amerikoje 1953 m., o 1990 m. išleistas Lietuvoje („Vyturio“ leidykla). Taip pat išleido: *Lietuvos istorijos vaizdai ir raštai* (1939), *Moters darbo įnašas į Lietuvos baudžiauninko ūkį XIX a.*; *Lietuvos istorijos bruožai* (1962 m. – tai 1960-1961 m. skaitytos paskaitos Pedagoginiame lit. institute Čikagoje); 1975 m. pasirodė leidinys apie Lietuvos Steigiamojo Seimo veiklą (1920-1922), 1985 m. *Aušros gadynės dukra Eglė Liudvika Malinauskaitė Šliūpienė*. Kartu su dukra Dalia Sruogaite 1974 m. išleido stambų veikalą *Balys Sruoga mūsų atsimini-*



Dr. Vanda Daugirdaitė – Sruogienė

muose.

Dr. Vanda Daugirdaitė – Sruogienė mirė 1997 m. vasario 10 d. – taigi, šiandien sueina jos mirties dešimtmetis. Ji buvo palaidota Vilniuje, Rasų kapinėse, šalia savo vyro, dramaturgo Balio Sruogos. Lietuvos Respublikos prezidentas Valdas Adamkus po mirties ją – kartu su B. Sruoga – apdovanojo žydų gelbėjimo medaliu. Vandos Daugirdaitės – Sruogienės dukra Dalia Sruogaitė yra Lietuvių fonde įsteigusi jos vardo stipendijų fondą paremti Lietuvos istoriją studijuojantį jaunimą. Šiomet bus paremtas jau dešimtas studentas. ■



Dr. V. Daugirdaitės – Sruogienės palaikai, grįžę į tėvynę amžinam poilsiui.

Zenono Baltrušio nuotr.

ATRAIŽĖLĖS IŠ BŪTOJO LAIKO

LAIMA KANOPKIENĖ

Aštri šviesa, smelkiantis ilgesys, džiūstančios žolės kvapas, tamsos nejaukumas, sielvar-tas, dūžtančio stiklo garsas, pelenai, tylą, susikaupimas, lytėjimo džiaugsmas, svaigus ispa-niško šokio ritmas, jaudulys ir tiesiog laimė būti... Visa tai ir dar daugiau punktyriškai brūkštelėta arba spauste įspausta Elvyros Katalinos Kriau-čiūnaitės grafikos lakštuose. Prieš geras tris de-šimtis metų tuometiniai Dailės instituto dėstyto-jai vis bandė pataisyti „nepakankamai – ne visai – nelabai“ lietuvišką jos stilių, matyt, apeliuodami į biografijos faktą – ji gimė Buenos Aires, Argen-tinoje praleido vaikystę ir paauglystę. Elvyra ir pati stengėsi „pasitaisyti“, atsikratyti, pasak jos, to kankinančio dvilypumo, tačiau prigimtis darė savo, slopinama ji dar įnirtingiau veržėsi į pavir-šių. Atrodytų paradoksalu, tačiau to „vidinės ko-vos“ laikotarpio kūriniai ypač žavi gabiais „pasi-klydimais“, neapsisprendimu, kai santūrumą be vargo nurungia juslingumas, o temperamentą su-varžo valingas paklusnumas taisyklėms... Kai jos klausia, ar galėtų keliais bruožais ar žodžiais cha-rakterizuoti savo pačios kūrybą, Elvyra Katalina Kriaučiūnaitė atsako:

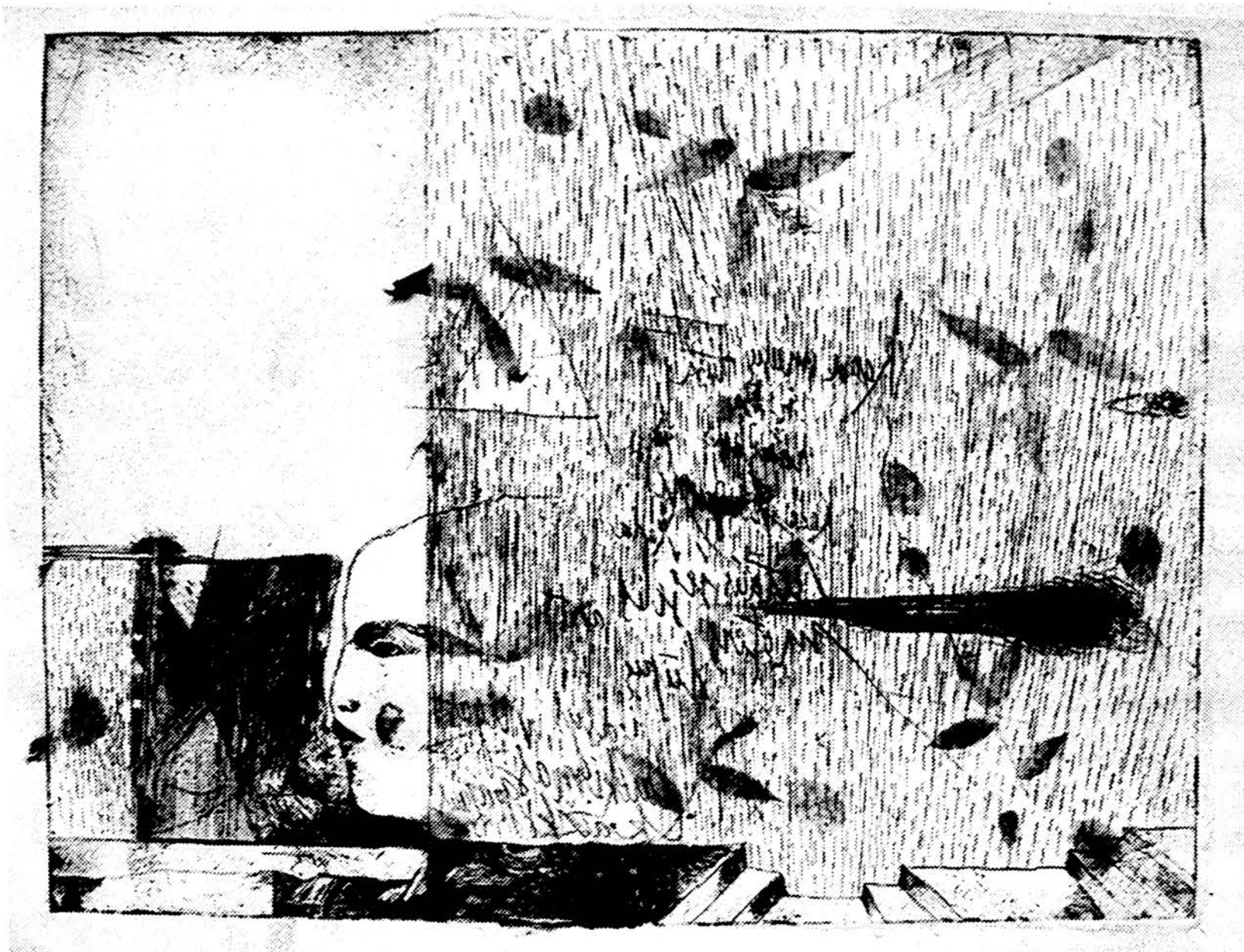
– Nedestruktyvi.

.Bent keletą kartų spaudos konferencijose ar diskusijose prie apskritojo stalo girdėjau tokį jos atsakymą, todėl žinau, kad tai nėra akibrokštas ar ekspromptas – tai laikysena, kurią apginti nėra pa-prasta laikais, kai būti nedestruktyviam nepadina-ga, o diegti nedestruktyvumą pašėlusiai sunku.

Kai Lietuvos Respublikos Seime buvo rengia-ma Elvyros Katalinos Kriaučiūnaitės paroda (be-je, eksponuoti kūriniai, ne per seniausios sugrįžę iš „kelionių“ po Argentiną), juokavau, kad ir įstatymų leidėjai susizgribo mažinti destruktiją savo „darbo aplinkoje“, pasitelkdami mediatyvias plastines šios dailininkės vizijas.

Baltasis, Juodasis, Geltonasis ciklai – taip for-maliai galima suskirstyti paskirus Elvyros Kata-linos Kriaučiūnaitės kūrybos laikotarpius ne vien pagal dominuojančią spalvą, bet ir pagal dvasinę būseną. Tobulai įvaldžiusi sudėtingas grafikos technikas, dailininkė kuria švelnias improvizacijas, nutviektas atsiminimų šviesos. Jose junta-mas medaus skonis ir praradimų kartėlis.

Lygia greta dailininkė azartiškai eksperimen-tuoja su popierium: „Švarus popieriaus lakštas man visada kėlė šiek tiek baugią pagarbą, bet nuo



Ilgės. Rankų darbo popierius, ofortas.

Kūryba man – tai intymūs apsivalymo monologai, siekiant vidinės ramybės, susitaikymo su savimi ir pasauliu.

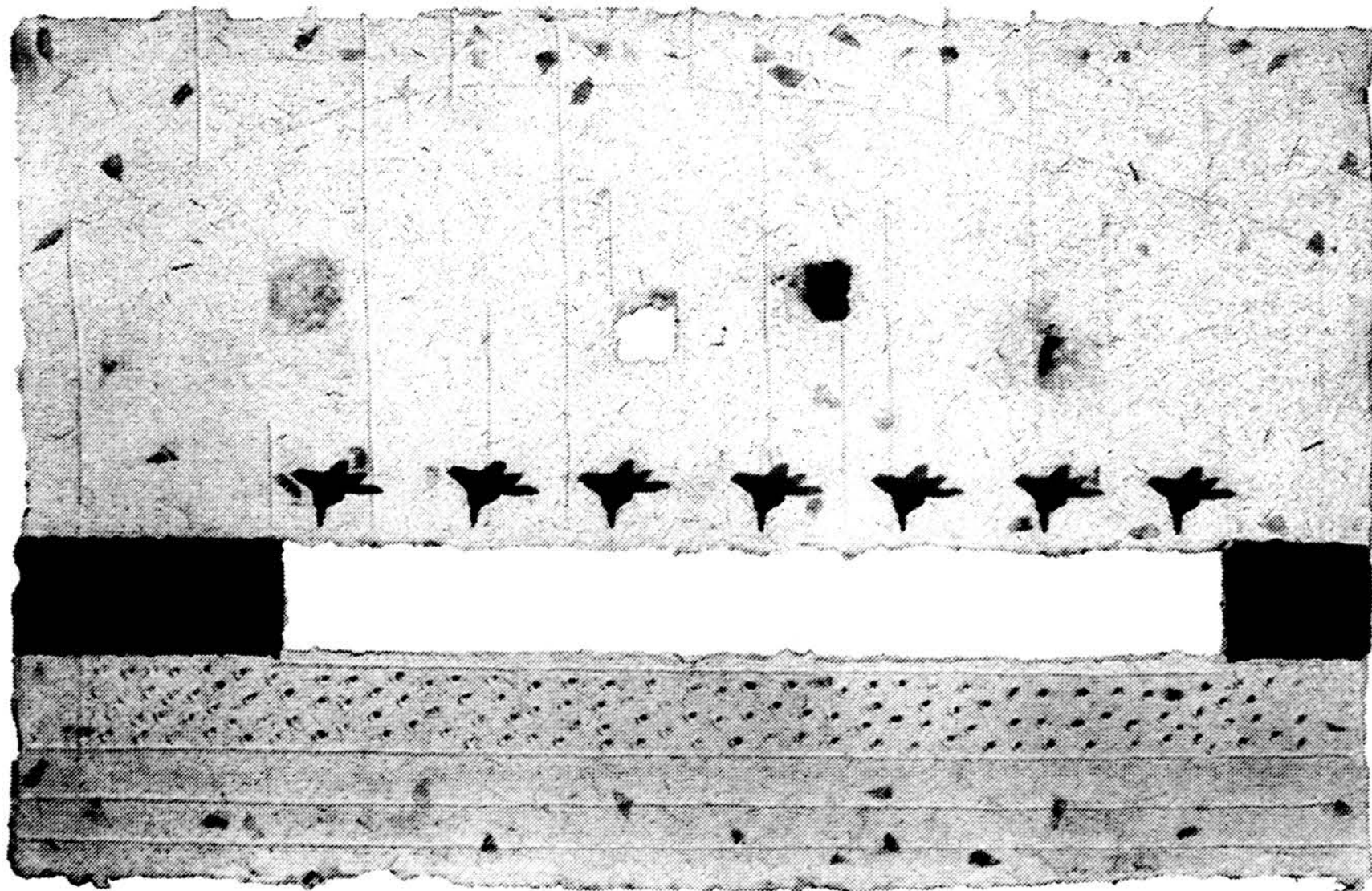
tada, kai susidūriau su popieriaus radimosi ste-buklu, jis liovėsi buvęs pasyviu elementu, nuolan-kiai pasiduodančiu klišės įspaudui ar pieštuko brūkšniui.

Rankų darbo popierius, kaip transformuota materija, atsiskleidė naujais aspektais erdvėje ir laike. Jame sudera gyvos materijos alsavimas ir atmintis, sugerdamas į save informaciją, jis tapo aktyviu kūrinio sandu, net pačiu meno objektu ir mano būties dalimi. Darbo procesas, prilygstantis ritualui, būrimui vandeniu, meditacijai, primena relaksacijos seansą, kai tarsi atsiranda antrasis kvėpavimas, naujai atsiveria savastis. Todėl tuos

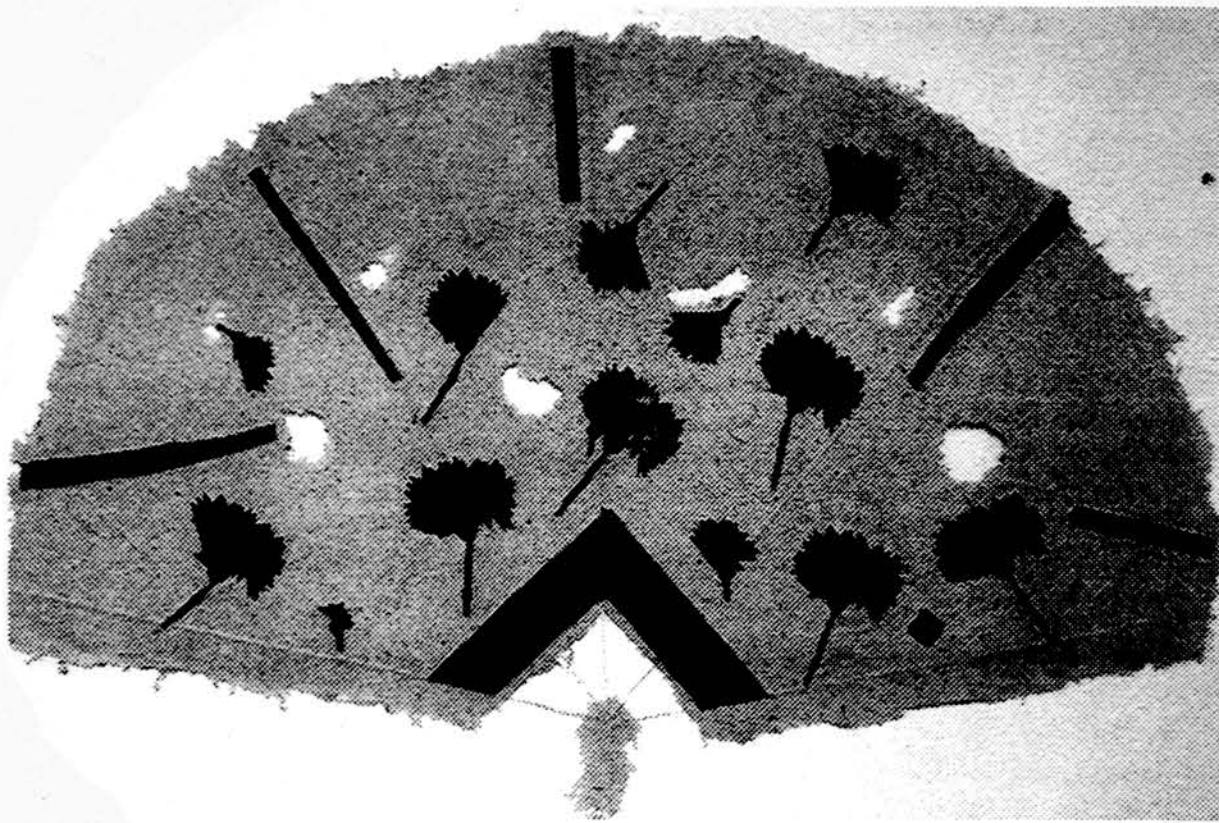
kūrinius vadinu „Burtalapiais“.

Dailininkės manymu, kūrybos tikslas – padė-ti gyventi, kad savo asmeninę istoriją ir patirtį ga-lėtum be skausmo susieti su universalia istorija ir patirtim: „Kūryba man – tai intymūs apsivalymo monologai, siekiant vidinės ramybės, susitaikymo su savimi ir pasauliu. Suvokiu ją, kaip kasdienę priedermę. Viskas atsiranda iš poreikio, keičiasi, bręsta, sunyksta. Tai būdas apmąstyti egzistenci-jos trapumą amžinybės kontekste. Tai galimybė vizualizuoti savo būsenas ir potyrius, suteikti pa-vidalį įspūdžiams, emocijoms ir refleksijoms, pa-liekant erdvės minčiai ir abejonei. Ieškau dermės tarp skirtingų medžiagų, ženklais, linijomis, faktū-romis ir dėmėmis transfor-muoju paviršiaus plokštu-mą, kad atsirastų kryptin-ga kompozicijos slinktis, atliepanti mano sielos rit-mą. Jaučiuosi laiminga, kai darbo procesas suteikia pil-natvės jausmą. Tai buvi-mas ne tik čia ir dabar, bet ir būtajame, ir esamajame, ir būsimejame laike“.

Daugiasluoksnės teks-tūros, išraiškingos spalvų ir formų dermės, kompo-navimo lengvumas ir mu-zikalumas, subtili intucija ir netikėtai prasiveržiantis racionalumas Elvyros Ka-talinos Kriaučiūnaitės kū-rinius išskiria ne tik iš jos kartos grafikų, bet ir iš ben-dro lietuvių grafikos kon-teksto (nors ir keista, bet tenka pripažinti, kad tam iki šiol vis dar turi įtakos jos argentinietiška kilmė). Ji vis dar pasiilgsta ano,



Trumpas vasaros skonis, I.



Vėduoklė. Rankų darbo popierius, akvatina.

prarasto, bet nepamiršto krašto saulės, o kadangi daugelis jos kompozicijų nuaustos iš „ipavidalinto“ ilgesio, vadinasi, dailininkė taip ir liko neapibrėžtoje, savaip pavojingoje zonoje tarp esamo ir būtojo, tarp slegiančio ir pakylėjančio, tarp žeidžiančio ir guodžiančio, tarp uždaro ir atviro...

Dailininkė gerai įvaldžiusi klasiškes grafikos technikas – ofortą, akvatintą, sausą adatą, tačiau mišri autorinė technika ją traukia kaip galimybė „padaryti šį tą ne taip“, rizikuojant arba viską sugadinti, arba išgauti netikėtą efektą. Ypač mėgsta rankų darbo popierių (pati jo ir pasigamina), jai patinka paklusni to popieriaus masė, kurioje smagu komponuoti tiek egzotiškas (kriauklės iš šiltų jūrų), tiek įprastines (pabalių ajerai, dilgėlės) medžiagas.

Kai žiūri į jos darbus, mažiau siai rūpi atspėti techniką (nors ji, kaip minėta, dažniausiai sudėtinga, eksperimentatoriška, kartais net klampi, primenanti technologines pelkes su begale klastingų, įsiurbiančių akivarų), tiesiog klydinėji akimis po tuos turtingus plotus ir žinai, kad tau patikėta paslaptis. At-

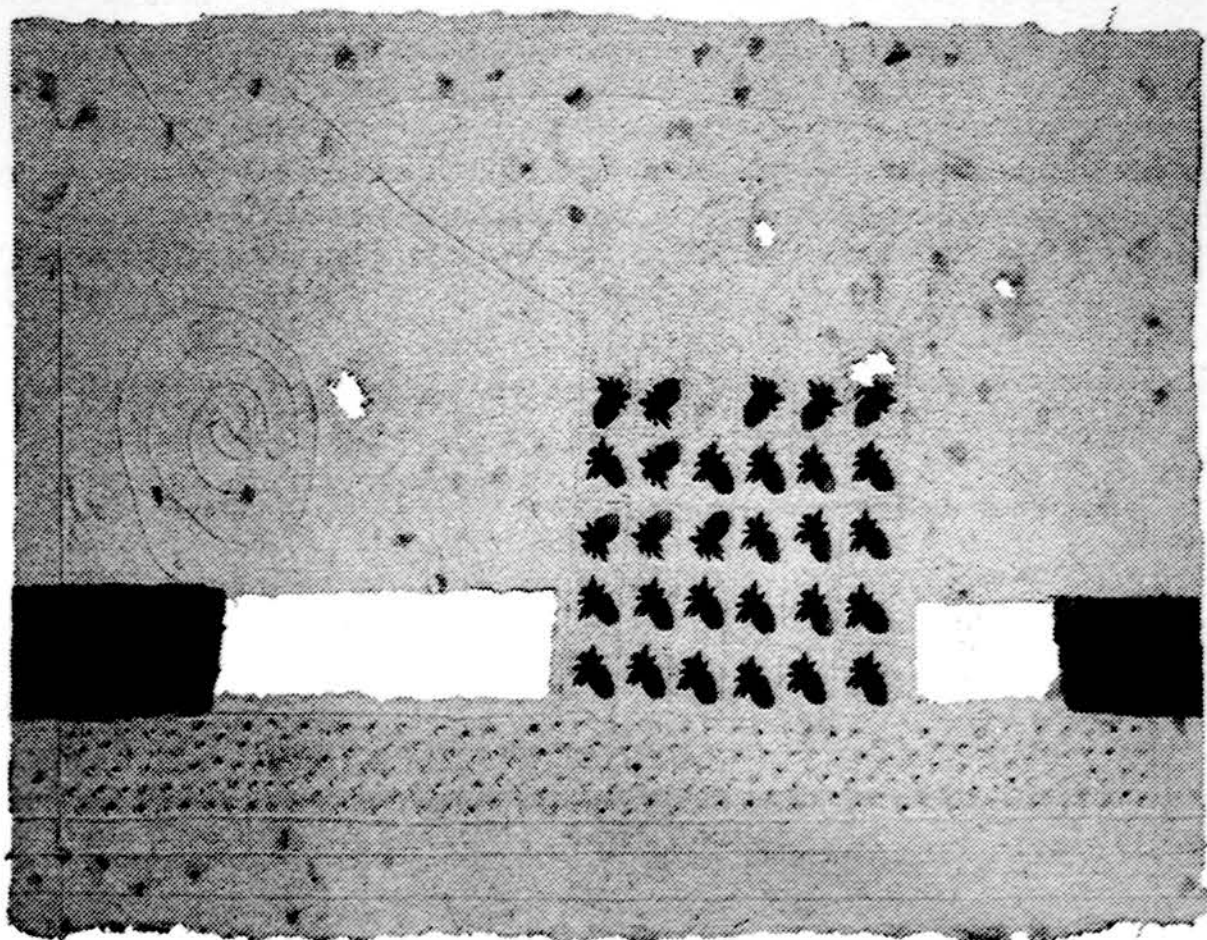
spėk ją. Atsiverk jai. Arba nusisuk ir nueik neatsigrįždamas.

Pusėtinų jausmų, pusinio atvirumo, kaip ir drungnos silpnos arbatos, Elvyra negali pakeisti. Net keista, kad, užėmusi tokią radikalią poziciją, ji netampa sentimentali, perdėtai aistringa, matyt, šiaurietiškas santūrumas vis dėlto nublukino kai kurias Lotynų Amerikos spalvas...

Elvyros Katalinos Kriaučiūnaitės kūriniai nuolat keliauja po pasaulį. Ji – daugelio parodų ir konkursų laureatė (neseniai Italijoje teminėje ekslibris parodoje „Žmogus“ ji pelnė vieną iš penkių lygiaverčių premijų ir 1 mln. lirų).

Kai paklausiau, ar XXI a. pradžioje dar įmanoma ką nors originalaus pasakyti apie žmogų, dailininką, mįslingai gurkšnodama savo garsiąją matę, juokavo, kad pasakyti gal ir neįmanoma, bet galima parodyti. Reikia tik daugiau žiūrėti, daugiau klausytis, mažiau kalbėti. Jos kūrinuose nedaug žodžių. Daug erdvės, skirtos suvokti ir prisiminti. Save ir pasaulį. Save pasaulyje. Pasaulį savyje. Viskas čia supinta iš įprastų žodžių ir unikalių jausmų. ■

Rankų darbo popierius, kaip transformuota materija, atsiskleidė naujais aspektais erdvėje ir laike.



Trumpas vasaros skonis, II.

Kazys Bradūnas

GAIVALINGOJI ŽEMĖ

Mane pašaukė žemėje gimti
Mano protėvių kraujo jėga,
Mane saulė žadėjo auginti,
Šviesti kelią žvaigždynai dega.
Mane neški per meilę, per mirtį,
Gaivalingoji žemės jėga.

Nuakėtojo lauko platybė
Man po kojų šventi pelenai,
Žiburėliai sodybų sužibę
Akyse ir širdy amžinai.

O juose aš palaimintą viltį
Suieškojęs į giesmę dedu —
Tegu lūpas išdžiūvusias vilgys
Amžinųjų šaltinių vanduo.

Jie ištryškę iš žemės krūtinės,
Ištekėję iš mano tautos,
Lyg pavasario pirmas griaustinis,
Sielai niekad nurimti neduos.

Ji man liepia, man liepia gyventi
Gaivalingoji žemės jėga.
Ir man kraujas nustoja sruventi —
Jis, kaip šėlstanti upės vaga,
Mane neša per meilę, per mirtį
Įsiūbuota, putota banga.

MALDA PRIEŠ AUDRĄ

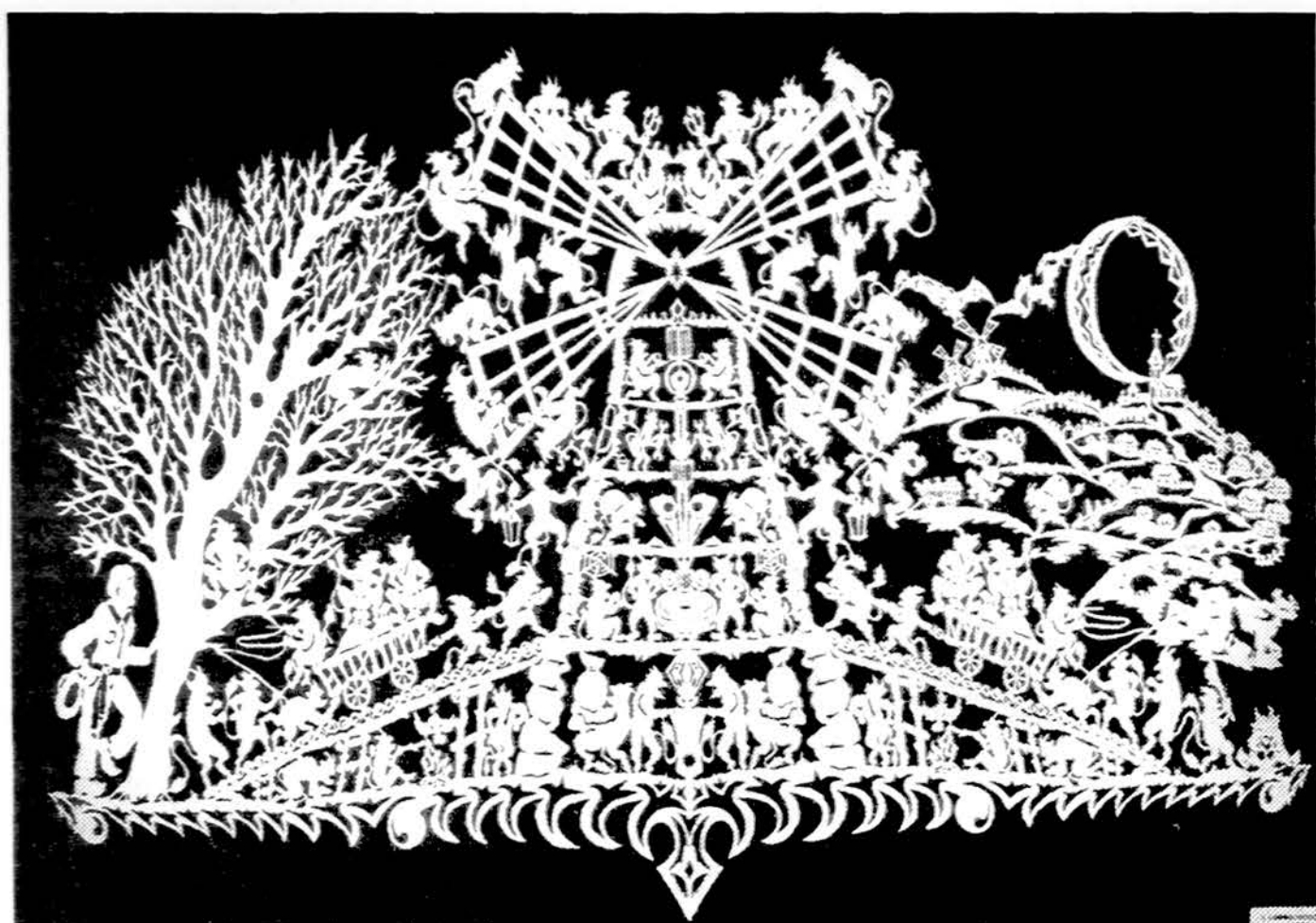
Nuveski, Viešpatie, šį debesį į šalį,
Neišguldyki plaukiančių javų.
Tebūna Tavo noras visagalis,
Teliai giedra ir blaivu.

Nutildyk, Viešpatie, ledinį šiaurės vėją,
Težydi tyliai sodai prie namų,
Tegu viršūnės Tavo rankos glamonėja
Pietų vėjelio dvelkimu.

Sudrauski Viešpatie atūžiantį griaustinį,
Tekyla vakaro šventa giesmė.
Uždek žvaigždėlę, šviesią, pirmutinę,
Gilioj dangaus gelmėj.

PALAIMINTIEJI

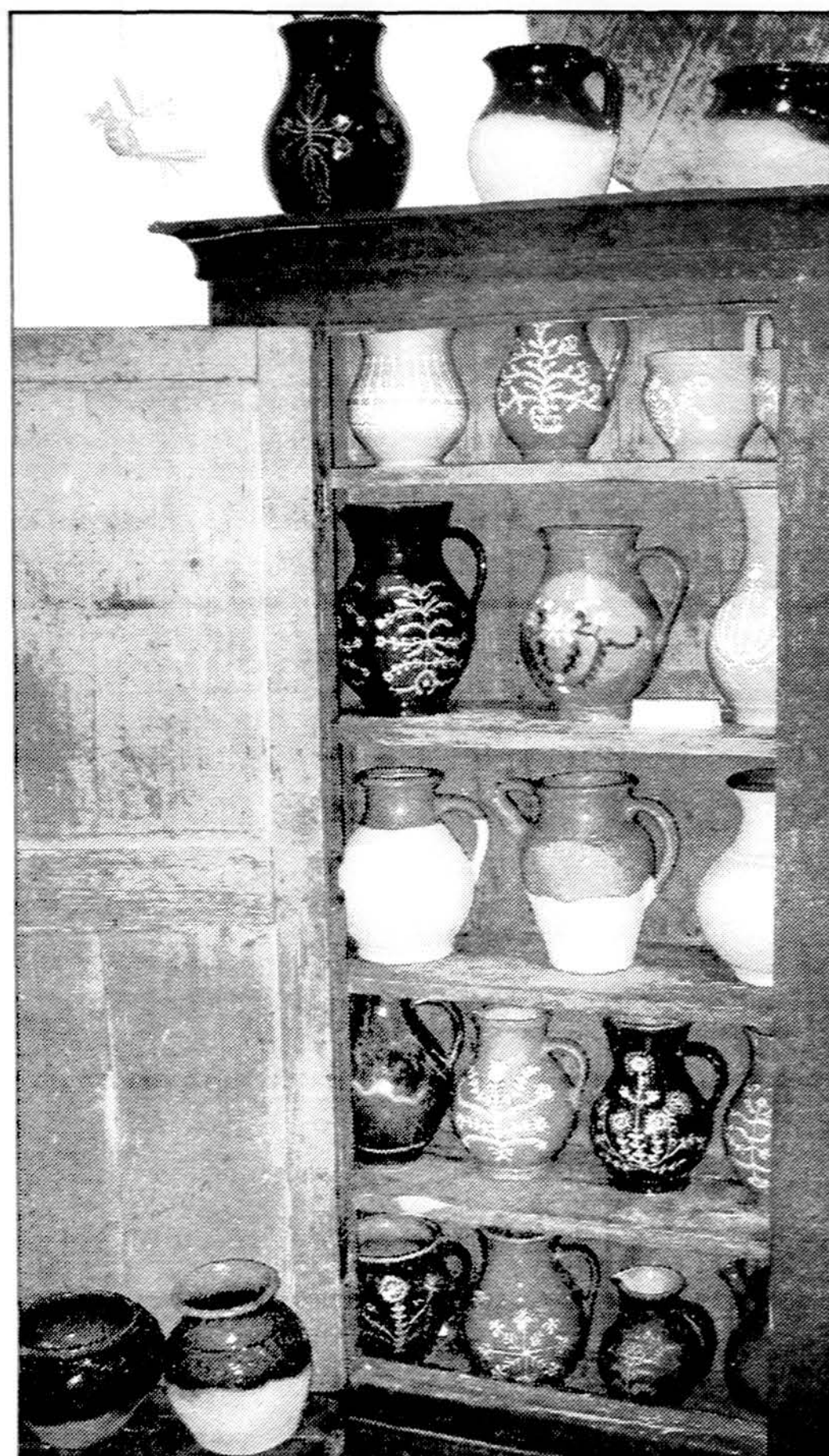
Palaiminti, palaiminti
Budo tada ir medžiai,
Rasotos kalvos,
Beturtės dvasioje,
Ir saulėtekio debesys
Dangaus karalystėje.



K. Navicko karpinis „Velnių malūnas“



V. Babinskienės išaustos suvalkietiškos prijuostės.



V. Valiušio „Indauja“

Geriausieji tautodailininkai pagerbti „Aukso vainikais“

LIBERTAS KLIMKA

Marijampolės Kultūros rūmuose tebevyksta graži liaudies meno paroda. Joje pristatyti geriausieji praeitų metų respublikinio tautodailės konkurso „Aukso vainikas“ laureatų darbai.

Antrą kartą Lietuvos liaudies kultūros centro iniciatyva surengtoje apžiūroje dalyvavo 18 talentingiausių savamokslių meno kūrėjų iš beveik visų krašto apskričių. Visi jie sėkmingiausiai pasirodė regioninėse apskričių parodose. Pagal nuostatus kiekvienas meistras pristatė penkių darbų kolekciją, sukurtą per pastaruosius penkerius metus. Vertinimo komisija, vadovaujama dr. Gražinos Marijos Martinaitienės, labiausiai kreipė dėmesį į tai, kiek kūrinyje sekama senąja tradicija. Žodžiu, ar dirbinį galima be išlygų pavadinti lietuvišku, ar telpa jis į mūsų tradicijų rėmus. Viskuo: išraiškos būdu ir priemonėmis, kompozicijos principais, panaudotomis medžiagomis, spalvomis. Maža to, kūrinys turi atitikti ir savo etnografinio regiono savitumą.

Vertintojai rinko du laureatus: vaizduojamojo bei taikomojo meno srityse. Pirmojoje geriausiu pripažintas medžio drožėjas iš Žemaitijos, Plungės rajono Kazimieras Striaupa. „Aukso vainiką“ pelnė jo daugiafigūrės kompozicijos „Paskutinė vakarienė“ ir „Kristaus kančių kelias“. Senujų dievdirbių tradicija šiuose darbuose labai akivaizdi.

Už darbus antrojoje srityje apvainikuota vilkaviškietė audėja Valė Babinskienė. Komisiją sužavėjo jos kaišytinių prijuosčių spalvingumas. Antrosios vietos atiteko aukštaičiams, Utenos krašto meistrams – grafikei Odetai Tumėnaitei-Bražėnienei ir puodžiui Vytautui Valiušui. Trečiasias vietas užėmė medžio drožėjas Adolfas Teresius iš Garliavos ir tauragiškė audėja Petronėlė Olendrienė.

Parodoje galima pasigrožėti tikrai puikiais darbais, – juk atrinkti geriausieji iš visos Lietuvos. Tvirčiausias pozicijas tautodailėje tradiciškai užima medžio drožyba. Puiku, kad turime išties talentingų meistrų, gebančių puošti kraštą, tęsiant šimtmečiais susiklosčiusias tradicijas. Lygiai taip galima vertinti ir kalvių darbus. Parodoje išmoningomis „saulutėmis“ jiems atstovauja Virgi-

A. Teresiaus „Šv. Pranciškus“.



Virgilijus Mikuckis iš Mažeikių ir vilniškis Evaldas Kapčius.

Šiuometinėje parodoje stiprūs ir liaudiškosios grafikos darbai. Ypač išsiskiria popieriaus karpiniai, kuriais kitados kaimo žmonės viso labo papuošdavo lentynes, lempų gaubtus, langų apdėklus. Dabar tai labai išplėtotą vaizduojamojo meno sritis. Tiesiog juvelyrinio tikslumo, o ir linijos grakštumo viršūnių pasiekia Almos Stulgienės ir Klaido Navicko karpiniai. Ir tradicinė tekstilė turi ateitį; apie tai kalba augantis visuomenės susidomėjimas tautiniu kostiumu, kaip ypatingų progų, švenčių bei iškilmių rūbų. Paroda gražiai sustatyta, gi meistrai savo darbus pateikė išradingai, tarkime puodžius Vytautas Valiusis savo dirbinius sustatė į senovišką indaują.

Kas gi tas „Aukso vainikas“? Tai ne tik meistro talento ir darbštumo įvertinimas, garbės vardas, bet ir juvelyro Roberto Grigara vičiaus nukalta azūrinių lapelių puošmena. ■



Vyganto Jezersko keramikoje – baltų proistorė.

Eglė Perednytė

Miniatiūros

Proto vingiai

Padovanojai man bambuką, susisukusį spirale.
Aš juokais pasakiau:
- Tai tavo proto vingiai.
Ir prisiminiau, kaip kartą tu nesutikai, kad tave palydėčiau.
- Aš galvoju! – pasakei.
Iš tiesų – tai darbas, ir labai rimtas darbas. Ką gi, netrukdysiu!
Auginsiu tavo proto vingius – paslaptinę bambuką, susisukusį spirale. Kas žino, kas iš jo išaugs.

Moteris, besidažanti lūpas

Ji stovi judrios gatvės viduryje ir dažosi lūpas – švelnia avietine spalva, subtiliai paryškinančia jos žavesį.
Ji nieko nemato – nei mašinų, nei piktų veidų, besukiojančių pirštą ties smilkinu - - -
Ji jauna. Varganai apsiengusi, bet labai išdidi.
Galiausiai pasirodo policininkas:
- Ką čia veikiate?
- Dažausi lūpas.
- Bet...
- Ar aš ne graži?
- Na, graži, bet...
- Netrukdykite man – aš labai užsiėmusi!
- Čia negalima stovėti.
- Kodėl?
- Jūs trukdote eismui!
Ji pasistiebia ir pabučiuoja policininką tiesiai į lūpas - vyro veidas per akimirksnį tampa ryškiai raudonas – ir nueina – liekna, išdidi – kaip katė.
O mašinos vis lekia ir lekia - - -

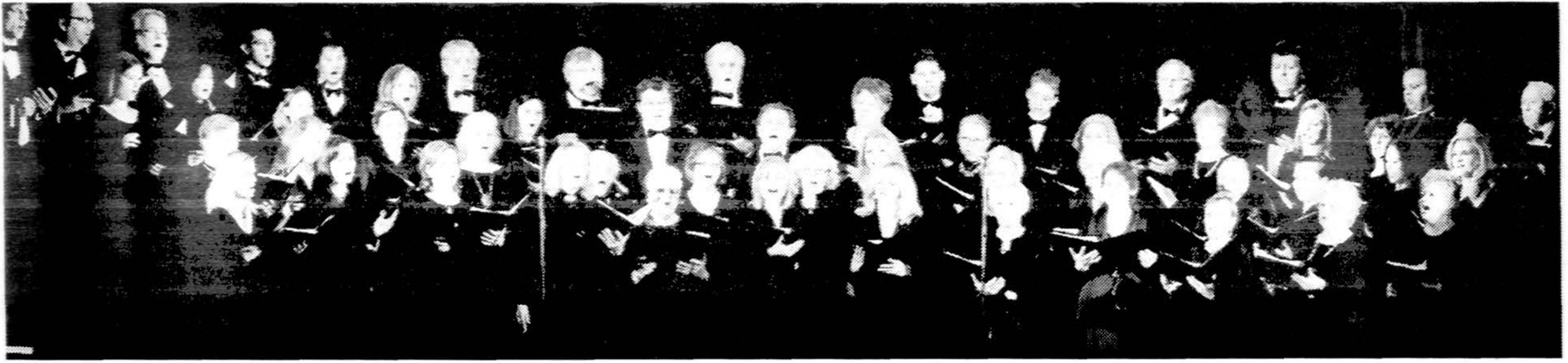
Detalės

Katedroje miegantis senukas, pasidėjęs galvelę ant suolo - Dievo glėbyje miegantis vaikas. Ir Švenčiausiojo mylintis žvilgsnis į jį.
Plytų spalvos pirštinė ant sniego – gal kažkam dabar šalta be jos...
Trapūs vaiko piršteliai mamos delne.
Žmonos ranka ant sergančio vyro patalo, glamonėjanti prisilietimu.
Bučinytis viduržiemio speige – ženklas, kad kažkas tave myli.
Atvirukas pašto dėžutėje – nepasirašytas laiškas – nuo Dievo?
Netikėtas skambutis – senas draugas ir žodžiai: „Pasiilgau tavęs”.
Gimimas. Mirtis. Žodis. Žvilgsnis. Žmogus.
Ak, kiek daug dovanota gyvenimo!

Moteris, kalbanti rožinį

Moteris, kalbanti rožinį, iš lėto ėjo namo. Jos mintys buvo ramios ir taikios.
Prie kelio sėdėjo žmogus. Jo veidu bėgo kraujas ir ašaros. Moteris pastebėjo jį ir sustojo, nežinodama, kaip pasielgti. „Namuose manęs laukia vaikai – negaliu čia sustoti”, - sušnabždėjo pati sau. Ir praėjo pro šalį.
Atsisuko – prie vyriškio skubėjo jauna moteris, ryškiai išdažytais skruostais ir lūpomis. Ji pasilenkė prie žmogaus ir nušluostė jo kraują. Sušuko: „Ei, padėkit kas nors!”
Moteris, kalbanti rožinį, susvyravo, bet nepasidavė – apsisuko ir nuėjo.
Namuose pasitiko vaikai.
- Mama, mama, ar tu mane myli? – sučiaušėjo dukra.
Ji nustumė dukters rankutes. Galvoje sukosi mintis: „O juk ji nekalbėjo rožinio!”

„Dainavos” koncerto potekstės



Lietuvių meno ansamblis „Dainava”

Jono Kuprio nuotr.

LORETA VENCLAUSKAS

Lietuvių meno ansamblio „Dainava” koncertas įvyko Carl Sandburg High School Performing Arts Center Orland Park, IL š.m. sausio 28 d.

Dirigentas Darius Polikaitis.

Pianistas ir koncertmeisteris Vidas Neverauskas. Skaitytoja Dalia Cidzikaitė.

Solistai — Rima Birutienė, Jurga Čepkutė-Mockapetris, Dana Gylienė, Laima Ivanovaitė.

Liudas Landsbergis, Audrius Polikaitis. Lumzdelis / elektronika — Kazys Motekaitis.

Programoje — Vytautas Miškinis (Bernardo Brazdžionio ž.) „Amžių keleivis”, Lazlo Halmos „Jubilato Deo”, M. K. Čiurlionis „Kyrie”, Randall Thomson „Alleluia”, Jonas Tamulionis (Justino Marcinkevičiaus ž.) Namų psalmės I, II. Laimis Vilkončius (lietuvių liaudies ž.) „Ai rūksta, rūksta”, James Erb aranžuota amerikiečių l. d. „Shenandoah”, Eduardo Balsio aranžuota lietuvių l. d. „Lek' gervė”, Karl Jenkins / aranž. Nicholas Hare „Adiemus”, Leonidas Abaris (Sigito Gedos ž.) „Viltis”, Artūras Novikas (lietuvių l. ž.) „Sodauto”, Nijolė Sinkevičiūtė (Balio Sruogos ž.) „Miškas”, Tomas Leiburas / aranž. Leonido Abario „Vilniaus mozaika” (Vytauto Kernagio, Pauliaus Širvio, Dalios Teišerskytės ž.), Jonathan Willcocks „Muzikinė mišrainė” (Musical risotto), Vaclovas Augustinas (Valdo Bražiūno ž.), „Tėvyne mūsų” (Pater noster).

Koncerte skaityti T. S. Eliot, Kęstučio Trimako, Henriko Nagio, Bernardo Brazdžionio, Vytauto Landsbergio tekstai.

Jei svarstytume girdėtos muzikos atlikimą, rašiny būtų trumpas — choras skambėjo gražiai ir darniai, puiki akustika ir programa, su pluoštu — kiekvienam pagal skonį — parinktų kūrinių. Salė pilna klausytojų, įvairių kartų lietuvių. Jei pasitaikė kitataučių, ne bėda — balsai išlyginti, skamba kaip vienas, tikslų dirigento mostų vedini. Ir lietuvių kalbos nesuprantant, išryškėja bendri, svajingai lyriški atliekamos muzikos bruožai. Meniniu lygiu „Dainavos” ansamblis neabejotinai atitinka aukščiausius profesinius kriterijus. Tokių chorų rasis amerikietiškoje kolegijoje bei universitetuose. Tačiau mūsų kileš iš kitokios dirvos.

„Dainavos” ansamblio choras susibūrė iš dainininkų mėgėjų. Nuo 1988 metų jiems vadovauja inžinierius Darius Polikaitis, muzika ir chorvedyba užsiimęs iš pašaukimo (privčiai studijavęs pianiną, trimitą, dainavimą, harmoniją ir dirigavimą). Tais laikais „Dainava”, kaip ir dauguma kitų lietuviškų chorų JAV-se, pradėjo nykti. Ne tik dėl ilgo chorių amžiaus, bet ir tam tikro kultūrinio jaunesnės kartos atotrūkio nuo savųjų tėvų ir senelių puoselėtų gyvenimo įpročių. Apskritai chorinė muzika, kadaise savotiškai pasitarnavusi lietuvių palaikymui,

Choras skambėjo gražiai ir darniai, puiki akustika ir programa, su pluoštu — kiekvienam pagal skonį — parinktų kūrinių.

šiandieną tokios įtakos nebeturi. Pasididžiavimas lietuviška kilme tūlą gentainį pasiekia (arba ne) kitais būdais — per įvairią informaciją iš mokslų, literatūros, teatro, muzikos, dailės, sporto sričių ir t.t.

Kitaip sakant, lietuviybės vardan, nebūtina pačiam dainuoti (ar vaidinti, ar griežti, ar baletą šokti — tuos dalykus asmenybės lavinimui vertėtų sustiprinti vaikų mokyklų programose), nes yra šimtai meninės artistinės veiklos sričių, kurias skatinant, lietuvių bei pasireikšti atsivertę naujos galimybės. Pavyzdžiui, — pradėjus puoselėti, kurti ir globoti tiksliai apibrėžtą mecenatų sistemą, manau, nustebtume pamatę, kiek daug veiklos sričių iki šiol yra nusikalstamai apleista tokioje, šimtmetinėmis lietuviškos diasporos tradicijomis turtingoje šalyje, kaip Amerika.

Tad, grįždami prie chorų temos, taip pat galėtume ją įvairiau pasvarstyti. Štai, po penkiolikos metų (tarsi iš pelenų!) atgijusi „Dainų šventė” tapo nuostabių įvykiu visiems lietuviškos bendruomenės nariams. Jokiais pinigais neišmatuojamos jos rengėjų atsidasavimas, ypatingas pasiaukojimas. Tačiau apsigautume, jei manytume, kad tai išsprendė ateivijoje lietuviškos chorinės kultūros klausimą.

Kiek šiandieną turime chorų, pajėgių paruošti rimtą profesinę koncerto programą — du, tris, penkis? Ir kažin, ar esmė slypi skaičiuose. Pagarsėti amerikietiškos muzikinės kultūros kontekste lietuviams būtų žymiai svarbiau. O kad į tokių gretas galėtų pretenduoti, Dariaus Polikaičio dėka visapusiškai atgijęs „Dainavos” ansamblis, nekyla jokių abejonių.

Minėtame koncerte choristai aiškiai pademonstravo, kad geidžia mokytis naujų dalykų, kad susivokia, kokia turėtų būti chorinio dainavimo specifika, ir lanksčiai paklūsta dirigento pastan-

goms ją realizuoti. Choro balsai visuose diapaznuose gerai išlyginti. Regis, tik mažmožio tetrūksa — subtilaus tembrinio atšvaisto, kurį išgauti būtų nesunku, jei į gretas įsijungtų (ar būtų pasamdyti) bent po vieną vokalistą profesijai besiruošiantį solistą.

Su šiuo, kaip, beje, ir kitais Dariaus Polikaičio anksčiau paruoštais „Dainavos” koncertais, verta apkeliauti visas lietuviškas Amerikos Valstijų kolonijas. — Nėra pinigų?

Dori lietuviai sunesė juos, visas viltis sudėję į Lietuvių fondą. Gal neprašėme? Tai paprašykime. Negi atsisakytų.

Kažkada, prieš gerus trisdešimt — penkiasdešimt metų, lietuvių pademonstruoti atrodė buvo labai svarbu pasitelkti visą išorinę tautinės savasties pusę — drabužius, papuošalus, iš Lietuvos atsivežtą prieš Antrąjį pasaulinį karą dainuotą repertuarą. O dabar, keturiasdešimtmečiai, regis, labiau linksta į abstraktesnę lietuviškumo problemos raišką. Bent jau Dariaus Polikaičio, kaip vadovo, ir jam pritariančių dainaviečių asmenyje. Todėl šio ansamblio koncertų antraštės neatsitiktinės. Kaip ir naujausiojo tema — „Per slenkstį”, surenkantį visų dainų prasmes į amžinuosius tėvynės klonius.

— Iš tiesų, ką reiškia „lietuviybės” sąvoka?

Bėdoje gimusi, kančiose paskatinta, ji tampa tarsi religija tam, kurs ją išpažįsta.

Tepadeklamuoja Dalia Cidzikaitė T. S. Eliot, Kęstučio Trimako, Henriko Nagio, Bernardo Brazdžionio, Vytauto Landsbergio tekstus kituose koncertuose angliškai (beje, puikiai juos atlikusi lietuvių kalba). Ir toji sąvoka pritaps kiekvienam, savos kilmės gyvenime beieškančiam, kad neklajotų „niekuo — nobody” margatautėje amerikiečių žemėje. ■

